

АДАПТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

ADAPTATION POTENTIAL OF SPECIALISTS OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE AT THE STAGE OF PROFESSIONAL FORMATION

Статтю присвячено дослідженню адаптаційного потенціалу фахівців сектору безпеки і оборони на етапі навчання у закладах вищої освіти. Виділено, що в умовах сьогодення фахівці сектору безпеки і оборони зіштовхуються з безпрецедентними викликами – від технологічних інновацій до психологічних навантажень. Це вимагає постійної адаптації до стресонасичених, непередбачуваних умов, що є складним, але необхідним процесом і запорукою їхньої успішної служби, високої боєздатності та збереження психічного здоров'я. Виокремлено основні компоненти адаптаційного потенціалу: психологічна гнучкість; емоційна стійкість; соціальні навички; мотивація до саморозвитку, досягнення цілей і подолання труднощів. Визначено, що мотиваційний компонент адаптаційного потенціалу військовослужбовців першого року навчання складається із задоволення потреб у високому заробітку і матеріальних винагородах, цікавій, суспільно корисній праці, визнанні з боку інших і самовдосконаленні та особистісному розвитку. Мотиваційний складник адаптаційного потенціалу правоохоронців першого року навчання містить потреби у високому заробітку, цікавій, суспільно корисній праці, суспільному визнанні, прагненні до сміливих, складних цілей. Зазначено, що мотиваційний профіль фахівців сектору безпеки і оборони містить схожі мотиватори поведінки на початковому етапі професійного становлення. Діагностовано, що у військовослужбовців першого року навчання на етапі адаптації до нового колективу можуть виникати ускладнення через недостатній розвиток комунікативних навичок; у правоохоронців першого року навчання рівень комунікативних здібностей середній, тому вони без особливих ускладнень налагоджують міжособистісні контакти з оточенням, адекватно ставляться до критичних зауважень, адекватно оцінюють свою роль у колективі. Установлено, що особистісний адаптаційний потенціал військовослужбовців і правоохоронців першого року навчання має достатній рівень розвитку і переважно відповідає завданням, які стоять перед фахівцями сектору безпеки і оборони в умовах бойової діяльності.

Ключові слова: адаптація, адаптаційний потенціал, військовослужбовці, мотивація, особистість, правоохоронці.

The article is dedicated to the research of adaptation potential of specialists in the Security and Defense sector of Ukraine during their studies in institutions of higher education. It is allocated that in today's conditions specialists of the security and defense sector face the unparalleled challenges: starting from technological innovations to psychological loadings. It requires a constant adaptation to stressed unpredictable conditions which is a difficult but necessary process and it also is the key to their successful service, high level of combat capability and maintaining their mental health.

There are singled out the main components of adaptation potential: psychological flexibility; emotional resilience; social skills; motivation to self-development, achievement of goals and coping difficulties.

It is identified that motivational component of adaptation potential of military personnel of the first year of studies consists of meeting the need for high earnings and financial rewards, interesting, socially useful work, recognition from others, self-improvement and personal growth. Motivational component of adaptation potential of law enforcement officers of the first year of studies contains needs in high earnings, interesting, socially useful work, social recognition and striving to bold, complex goals. It is stated that motivational profile of specialists of security and defense sector contains similar motivators of behavior at the initial stage of professional formation. It is diagnosed that military personnel of the first year of studies can have difficulties at the stage of adaptation to a new collective because of insufficient development of communicative skills; law enforcement officers of the first year of study have an average level of communicative abilities and that is why they establish interpersonal contacts with the environment without much difficulty; they adequately treat critical remarks, adequately evaluate their role in collective. It is established that the personal adaptation component of servicemen and law enforcement officers of the first year of training has a sufficient level of development and mainly meets the requirements facing the specialists of the security and defense sector of Ukraine in the conditions of combat activity.

Key words: adaptation, adaptation potential, military personnel, motivation, personality, law enforcement officers.

УДК 159.944
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.67.21>

Доценко В.В.

к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національна академія Національної
гвардії України

Токаренко Ю.В.

викладач кафедри психології
та педагогіки
Національна академія Національної
гвардії України

Вступ із розкриттям актуальності проблеми дослідження. Фахівці сектору безпеки і оборони – це висококваліфіковані професіонали, які відповідають за забезпечення національної безпеки та захисту державних інтересів. Основними напрямками їхньої діяльності є захист державних кордонів, боротьба з тероризмом, підтримання правопорядку, кібербезпека, збір та аналіз інформації про потен-

ційні загрози національній безпеці тощо. Їхній внесок у суспільство є незамінним, особливо в умовах сучасних викликів. Останні роки принесли гостру необхідність дослідження адаптаційних механізмів у контексті воєнних дій і посттравматичних розладів. Сьогодні фахівці сектору безпеки і оборони зіштовхуються з безпрецедентними викликами – від технологічних інновацій до психологічних навантажень.

Це вимагає постійної адаптації, яка б забезпечила готовність військовослужбовців, правоохоронців, прикордонників, митників, розвідників до ефектively діяльності в динамічному та небезпечному середовищі, особливо в умовах війни. Адаптація до стресонасичених, непередбачуваних умов є складним, але необхідним процесом і запорукою успішної служби, високої боєздатності та збереження психічного здоров'я. Для створення і реалізації нових стратегій поведінки у змінених умовах діяльності фахівці сектору безпеки і оборони повинні володіти певним адаптаційним потенціалом, який дасть змогу зменшити кількість випадків захворювань і травм, підвищити мотивацію до служби, збільшити боєздатність війська, зменшити ризик дезертирства тощо.

Формування адаптаційного потенціалу особистості до професії відбувається задовго до того, як людина починає працювати за фахом. І важливим етапом у цьому процесі є навчання у закладі вищої освіти, де здобувачі опановують теоретичні знання і розвивають практичні навички майбутньої професії. Уже на етапі підготовки до професійного життя вміння адаптуватися до змін є найціннішою якістю і фундаментом, на якому будується успішна професійна кар'єра. У вищих військових закладах і закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання курсанти не лише здобувають знання із загальних дисциплін, а й проходять спеціалізовану військову, фізичну, тактичну підготовку, яка передбачає наявність певного адаптаційного потенціалу і в подальшому визначає готовність до несення служби в підрозділах сектору безпеки і оборони. Тому вивчення особливостей адаптаційного потенціалу здобувачів вищої освіти сектору безпеки і оборони спонукала нас до розгляду цієї проблеми.

Метою статті є емпіричне дослідження адаптаційного потенціалу фахівців сектору безпеки і оборони України на етапі професійного становлення.

Теоретичне підґрунтя. Аналіз наукових досліджень і публікацій сучасних українських авторів щодо адаптаційного потенціалу особистості відображає різні підходи до його розуміння і неузгодженість у визначенні поняття. Загалом фокус дослідників спрямовано на дослідження адаптації як складного феномену, який розглядається як процес, властивість особистості, результат, стан, діяльність.

Науковці з військової, екстремальної та юридичної психології розглядають адаптаційні процеси, властивості і стани людини в межах формування психологічної готовності та емоційної стійкості військовослужбовців до бойових дій (О. Блінов, В. Вареник, О. Кокун, І. Ліпатов, В. Осьодло, О. Хміляр та ін.); протистояння негативному впливу стресогенних чинників на

психічний та фізичний стан правоохоронців (О. Колесніченко, В. Лефтеров, І. Приходько); виконання професійної діяльності в особливих умовах (Л. Балабанова, О. Тімченко та ін.); проблеми входження поліцейського в професійне середовище і пристосування до умов нової для нього професійної діяльності розглядають (В. Андросюк, Н. Мілорадова, І. Охріменко та ін.) [1; 5; 6].

О. Сафін і Ю. Кузьменко на основі аналізу різних наукових підходів виокремлюють психологічні характеристики, які називають психологічним потенціалом адаптації особистості до важких життєвих ситуацій, що підвищують стійкість людини до впливу психотравмуючих чинників природного середовища, а саме: інтернальність – екстернальність як суб'єктивна впевненість щодо власної здатності і готовності долати важкі обставини життя; психологічна зрілість, що виражається у зрілому ставленні до свого життя, розумному балансі оцінок минулого, майбутнього і теперішнього; когнітивні ресурси подолання, а саме: знання людини про механізми і закономірності певних явищ, імовірності їх виникнення; здатність до суб'єктивного ймовірнісного прогнозування, що дає можливість підготуватися до очікуваних негативних подій заздалегідь; впевненість у соціальній підтримці й об'єктивній можливості подолання негативних подій [8, с. 203–205]. Автори розглядають адаптаційний потенціал як здатність акумулювати ресурси внутрішнього та зовнішнього середовища: «Ресурси людини утворюють реальний потенціал для успішної адаптації до несприятливих життєвих подій. Навіть проста їх наявність уже забезпечує адаптивну функцію: надає людині впевненість, підтримує її самоідентичність, підкріплює самоповагу» [8, с. 208].

О. Кокун, досліджуючи проблеми психофізіологічного забезпечення діяльності, пропонує таке визначення адаптаційних можливостей людини: «...адаптаційні можливості – це сукупність конституційно-морфологічних, фізіологічних, біоенергетичних, нейродинамічних, психічних, психологічних та інших властивостей людини, які організовані за принципом взаємоспівдії і зумовлюють здатність людини адаптуватися до конкретних вимог діяльності, умов природного та соціального середовища тощо» [2, с. 55].

Окрему низку становлять дослідження процесів адаптації здобувачів вищої освіти до умов навчання [6; 9; 10]. Вітчизняними науковцями визначено позитивний вплив мотивації досягнення успіху на розвиток особистісних якостей, що підвищують адаптаційну здатність студентів (А. Галян); встановлено взаємозв'язки особистісного адаптаційного потенціалу майбутніх фахівців із мотивами навчання (Н. Буравцова, В. Коваленко, Т. Сичова);

досліджено особливості адаптації курсантів із різним життєвим досвідом у вищих військових навчальних закладах (С. Белай, А. Харитонова); вивчено психологічні особливості супроводу процесу адаптації курсантів у вищих військових навчальних закладах (І. Розіна, Л. Романишина); розглянуто особливості адаптації курсантів першого курсу до навчання у вищому військовому закладі та впливу особливостей воєнного стану на їхню адаптацію (К. Буренкова, М. Горліченко, С. Шевченко); виокремлено етапи соціально-психологічної адаптації курсантів до навчання у вищому військовому закладі і чинники впливу на адаптаційні процеси; виявлено, що найважчим періодом навчання у ВВНЗ є перший курс, тому процеси адаптації у цей період потребують підтримки з боку командирів і офіцерів (Н. Пенькова, В. Шевченко) [6; 9; 10].

Аналіз літератури [2–5; 8; 9] дає можливість визначити адаптаційний потенціал особистості як здатність людини змінюватися і розвиватися, ефективно пристосовуватися до змін у своєму житті, до нових умов та викликів, зберігаючи при цьому свою цілісність. Основні компоненти адаптаційного потенціалу: психологічна гнучкість як здатність змінювати свої когніції, поведінку у відповідь на зміни в навколишньому середовищі; емоційна стійкість як здатність ефективно справлятися зі стресом, негативними емоціями та зберігати емоційну рівновагу; соціальні навички як здатність будувати міцні соціальні зв'язки, спілкуватися та співпрацювати з іншими людьми; когнітивні здібності як здатність до навчання, вирішення проблем, творчого мислення та адаптації до нових знань; мотивація до саморозвитку, досягнення цілей і подолання труднощів.

Високий адаптаційний потенціал дає змогу людині: швидше відновлюватися після стресів і труднощів, досягати успіхів у різних сферах життя, бути щасливою і задоволеною життям, ефективно справлятися зі змінами, бути більш відкритою до нового досвіду. Адаптаційний потенціал є цінним ресурсом, який можна і потрібно розвивати впродовж усього життя.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс методів: теоретичні методи – аналіз, синтез та узагальнення психологічної літератури з проблемами дослідження; емпіричні методи – психодіагностичні тестові методики, серед яких: 1) методика «Вивчення мотиваційного профілю особистості» (автори – Ш. Річі, П. Мартін) – для визначення задоволення 12 основних потреб людини в процесі роботи [7, с. 95–106]; методика «Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність-200» – для діагностики адаптаційних можливостей фахівців сектору безпеки і оборони на основі оцінювання деяких соціально-психологічних та психологічних

характеристик особистості, що відображають інтегральні особливості психічного і соціального розвитку [7, с. 296–310].

Для обробки отриманих результатів використано описову статистику, критерій t-Стюдента для незалежних вибірок і виявлення статистично значимих відмінностей між середніми значеннями порівнюваних показників. Математично-статистична обробка даних проводилася за допомогою пакетів прикладних програм «SPSS 22.0» та «Microsoft Office Excel 2010».

Вибірку дослідження становили 97 працівників сектору безпеки і оборони, які були розподілені на дві групи. Перша група досліджуваних – 50 військовослужбовців, які навчаються на першому курсі вищого військового навчального закладу (52%). Друга група дослідження – 47 курсантів першого курсу навчання закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання (48%). До першої групи увійшли майбутні фахівці Збройних сил України, які в подальшому будуть забезпечувати військову безпеку держави і громадян. До другої групи – майбутні правоохоронці, які після отримання освіти будуть відповідальні за особисту безпеку громадян, громадський порядок тощо. Разом майбутня професійна діяльність цих фахівців об'єднуються під єдиним поняттям «сектор безпеки і оборони».

Результати і обговорення. Спочатку за допомогою методики «Вивчення мотиваційного профілю особистості» (автори – Ш. Річі, П. Мартін) ми діагностували актуальність і значущість дванадцяти потреб для працівників сектору безпеки і оборони. Про те, що мотивація до служби і виконання професійної діяльності є одним із чинників, який визначає ефективність виконання службових завдань і забезпечує формування стресостійкості у працівників сектору безпеки і оборони, свого часу наголошували такі автори, як Л. Балабанова, В. Барко, Д. Кобзін, І. Приходько, О. Сафін, В. Соболев, О. Столяренко, В. Осьодло, О. Тімченко, О. Цільмак, С. Яковенко та ін.

Мотивація як внутрішній рушійний механізм, який спонукає людину до дії, досягання цілей та подолання труднощів, у контексті адаптаційного потенціалу відіграє надзвичайно важливу роль. Мотивація є ключовим складником адаптаційного потенціалу, оскільки спрямовує дії (допомагає людині сфокусуватися на конкретних цілях і вибрати найбільш ефективні стратегії для їх досягнення); стимулює розвиток когнітивних здібностей (мотивація до навчання і пізнання і сприяє ефективному вирішенню проблем); надає енергії (внутрішня мотивація допомагає зберігати позитивний настрій навіть у складних ситуаціях і ефективно справлятися з негативними емоціями); підсилює наполегливість (мотивована людина більш

готова докладати зусиль і наполегливо працювати над досягненням своїх цілей); сприяє гнучкості (мотивовані люди більш відкриті до змін, більш гнучкі і легко адаптуються до нових умов): розвиває соціальні навички (мотивація до взаємодії з іншими людьми сприяє розвитку соціальних навичок і побудові міцних відносин).

Як видно з табл. 1, у військовослужбовців (1 група) було визначено домінування таких мотиваторів поведінки: високий зарібок і матеріальне заохочення ($44,90 \pm 9,55$), цікава, суспільно корисна праця ($41,44 \pm 7,45$), суспільне визнання ($34,30 \pm 8,14$), самовдосконалення ($33,30 \pm 10,87$). Найменше мотивують військовослужбовців потреби у впливовості та владі ($19,86 \pm 9,62$), соціальних контактах ($21,14 \pm 8,03$), комфортних умовах праці ($24,44 \pm 10,62$), стабільних взаємовідносинах ($28,12 \pm 8,66$).

З'ясовано, що для правоохоронців найбільш значущими є потреби у: високому зарібку і матеріальному заохоченні ($43,53 \pm 10,55$), цікавій, суспільно корисній роботі ($35,83 \pm 10,88$), суспільному визнанні ($33,62 \pm 10,25$), досягненні складних цілей ($32,12 \pm 9,14$). Найменш значущими для правоохоронців виступають потреби у впливовості та владі ($21,24 \pm 10,56$), стабільних взаємовідносинах ($24,71 \pm 7,87$), креативності ($25,40 \pm 11,37$) і соціальних контактах ($26,43 \pm 10,19$).

Було встановлено низку статистично значимих відмінностей, а саме (табл. 1): потреба у цікавій, суспільно корисній праці статистично значимо ($p \geq 0,001$) більш актуальна для військовослужбовців ($41,44 \pm 7,45$), аніж для правоохоронців ($35,83 \pm 10,88$); потреба у досягненні складних цілей статистично значимо ($p \geq 0,001$) більш важлива для правоохоронців ($32,12 \pm 9,14$), аніж для військовослужбовців ($27,84 \pm 10,73$); потреба у соціальних

контактах статистично значимо ($p \geq 0,001$) має менше значення для військовослужбовців ($21,94 \pm 8,03$), аніж для правоохоронців ($26,43 \pm 10,19$).

Отже, визначено, що мотиваторами поведінки військовослужбовців, які розпочали свою військову кар'єру, є: 1) високий зарібок і матеріальні винагороди; 2) цікава, суспільно корисна праця; 3) визнання з боку суспільства; 4) самовдосконалення та особистісний розвиток. Майбутніх правоохоронців першого року навчання найбільш мотивують: 1) високий зарібок і матеріальні винагороди; 2) цікава, суспільно корисна праця, 3) суспільне визнання; 4) прагнення до сміливих, складних цілей. Усе це свідчить про те, що мотиваційний профіль фахівців сектору безпеки і оборони містить схожі мотиватори поведінки на початковому етапі професійного становлення. Розуміння мотиваційного профілю є критично важливим для ефективного набору, навчання та утримання висококваліфікованих фахівців.

Аналіз показників адаптаційного потенціалу особистості фахівців сектору безпеки і оборони, діагностований за допомогою багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність-200» [4, с. 297–310], показав таке (табл. 2).

У цілому досліджувані обох груп мають достатній рівень соціалізації, про що свідчать показники морально-етичної нормативності: військові – $5,34 \pm 2,04$, правоохоронці – $5,62 \pm 0,99$. На достатньому рівні розвитку зафіксовано показники військово-професійної спрямованості: військові $5,36 \pm 1,84$, правоохоронці – $5,06 \pm 2,03$. Виразних ознак суїцидальної схильності не виявлено як у військових ($4,98 \pm 3,08$), так і у правоохоронців ($5,00 \pm 2,93$). Можемо стверджувати, що на першому році навчання військовослужбовці і правоохоронці прагнуть дотримувати

Таблиця 1

Мотиватори поведінки фахівців сектору безпеки і оборони на етапі професійного становлення ($x_{ep} \pm \sigma$)

Мотиватори	1 група	2 група	t	p
Високий зарібок і матеріальне заохочення	$44,90 \pm 9,55$	$43,53 \pm 10,55$	0,34	0,74
Комфортні умови праці	$24,84 \pm 10,62$	$26,28 \pm 9,54$	0,54	0,72
Структурування праці	$30,58 \pm 9,87$	$31,94 \pm 9,14$	0,47	0,64
Соціальні контакти	$21,94 \pm 8,03$	$26,43 \pm 10,19$	2,88	0,001
Стабільні взаємовідносини	$28,12 \pm 8,66$	$24,71 \pm 7,87$	1,58	0,56
Суспільне визнання	$34,30 \pm 8,14$	$33,62 \pm 10,25$	0,36	0,72
Досягнення складних цілей	$27,84 \pm 10,73$	$32,12 \pm 9,14$	2,79	0,001
Впливовість та влада	$19,86 \pm 9,62$	$21,24 \pm 10,56$	0,61	0,54
Різноманітність та стимуляція	$30,22 \pm 9,62$	$28,62 \pm 9,58$	0,78	0,44
Креативність	$25,42 \pm 10,55$	$25,40 \pm 11,37$	0,01	0,99
Самовдосконалення	$33,30 \pm 10,87$	$31,81 \pm 8,95$	0,70	0,49
Цікава, суспільно корисна праця	$41,44 \pm 7,45$	$35,83 \pm 10,88$	2,98	0,001

Таблиця 2

Показники адаптаційного потенціалу фахівців сектору сил безпеки і оборони ($x_{cp} \pm \sigma$)

Шкали	1 група	2 група	T	p
Поведінкова регуляція	4,30 ± 2,20	6,66 ± 1,88	5,67	0,001
Комунікативний потенціал	4,66 ± 2,23	5,81 ± 1,15	3,16	0,001
Морально-етична нормативність	5,34 ± 2,04	5,62 ± 0,99	0,84	0,40
Військово-професійна спрямованість	5,36 ± 1,84	5,06 ± 2,03	0,75	0,45
Схильність до девіантної поведінки	4,00 ± 2,70	5,63 ± 0,56	0,67	0,39
Суїцидальний ризик	4,98 ± 3,08	5,00 ± 2,93	0,03	0,97
Особистісний адаптаційний потенціал	4,72 ± 2,00	5,40 ± 1,65	1,23	0,07

тися загальноприйнятих та соціально схвалюваних норм поведінки. У їхній повсякденній життєдіяльності групові інтереси, як правило, переважають над особистісними. Загалом вони орієнтовані на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах. У цілому виразних ознак суїцидальної схильності не виявлено, проте є окремі ознаки, що свідчать про певні труднощі в міжперсональних взаєминах із ровесниками (табл. 2).

На рівні статистичної значимості ($p \geq 0,001$) визначено, що військовослужбовці мають дещо знижений рівень нервово-психічної стійкості і поведінкової регуляції ($4,30 \pm 2,20$) порівняно з правоохоронцями ($6,66 \pm 1,88$). Тобто для військовослужбовців першого року навчання адаптація до нових і незвичайних умов життєдіяльності більш ускладнена і може супроводжуватися тимчасовим погіршенням функціонального стану організму. Тоді як у правоохоронців першого року навчання зафіксовано достатню толерантність до психічних і фізичних навантажень. Можливо, такі відмінності пов'язані з різними видами навчально-службової діяльності і бойової підготовки військових і правоохоронців першого року навчання.

У військовослужбовців зафіксовано задовільний рівень комунікативних здібностей ($4,66 \pm 2,23$), що статистично значимо ($p \geq 0,001$) менше, ніж у правоохоронців ($5,81 \pm 1,15$). Такі дані свідчать про те, що у військовослужбовців першого року навчання на початковому етапі адаптації до нового колективу можуть виникати ускладнення через недостатній розвиток уміння правильно вибудовувати міжособистісні взаємини й адекватно реагувати на критичні зауваження на свою адресу, але у цілому вони здатні до коригування своєї поведінки. На відміну від військових у правоохоронців першого року навчання рівень комунікативних здібностей середній ($5,81 \pm 1,15$). У цілому вони без особливих ускладнень адаптуються до нового колективу: налагоджують міжособистісні контакти з оточенням, адекватно ставляться до критичних зауважень, адекватно оцінюють свою роль у колективі.

У військовослужбовців першого року навчання відзначено наявність деяких ознак девіантних (аддиктивної і делінквентної) форм

поведінки ($4,00 \pm 2,70$). Такі показники можуть свідчити про наявність агресивних реакцій стосовно оточення; схильність до нераціональної вибудови міжособистісних взаємин із ровесниками і людьми, старшими за віком, у військовослужбовців першого року навчання. У правоохоронців першого року навчання у цілому немає виражених ознак девіантних (аддиктивної і делінквентної) форм поведінки ($5,63 \pm 0,56$). Проте, як і у військових, відзначається наявність окремих ознак нераціональної побудови міжособистісних взаємин із ровесниками і людьми, старшими за віком. Однак статистично значимих відмінностей установлено не було.

Діагностовано, що особистісний адаптаційний потенціал як у військовослужбовців ($4,72 \pm 2,00$), так і у правоохоронців ($5,40 \pm 1,65$) першого року навчання має достатній рівень розвитку і переважно відповідає вимогам, які стоять перед фахівцями сектору безпеки і оборони в умовах бойової діяльності.

Висновки. Реалізація поставленої мети та виконання завдань дослідження дали можливість отримати результати, аналіз яких дає змогу зробити такі висновки:

– важливими чинниками впливу на процес і результат соціально-психологічної адаптації виступають мотиви. Мотиваційний компонент адаптаційного потенціалу фахівців сектору безпеки і оборони містить схожі мотиватори поведінки на початковому етапі професійного становлення: задоволення потреб у високому заробітку і матеріальних винагородах, цікава, суспільно корисна праця, визнання з боку суспільства;

– установлено, що особистісний адаптаційний потенціал військовослужбовців і правоохоронців першого року навчання має достатній рівень розвитку і переважно відповідає вимогам, які стоять перед фахівцями сектору безпеки і оборони в умовах бойової діяльності;

– визначено, що для військовослужбовців першого року навчання адаптація до нових і незвичайних умов життєдіяльності більш ускладнена і може супроводжуватися тимчасовим погіршенням функціонального стану організму; у правоохоронців першого року навчання зафіксовано достатню толерантність до психічних і фізичних навантажень;

– діагностовано, що у військовослужбовців першого року навчання можуть виникати ускладнення в процесі адаптації до нового колективу через недостатній розвиток комунікативних здібностей. Правоохоронці першого року навчання без особливих ускладнень адаптуються до нового колективу.

Важливо розуміти, що формування і розвиток адаптаційного потенціалу особистості – це індивідуальний процес, який вимагає часу та зусиль, і кожен фахівець сектору безпеки і оборони потребує індивідуального підходу та комплексної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доценко В.В. Розвиток психологічної стійкості поліцейських в умовах військової агресії. *Проблеми сучасної поліцейської науки* : тези доп. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 квітня 2022 р. Харків : ХНУВС, 2022. С. 160–164.
2. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 265 с.
3. Колісник О.В. Адаптаційний потенціал як складова ідентифікаційних стратегій особистості. *Грані*. 2015. № 8(124). С. 59–63.
4. Литвиненко О.Д. Адаптаційний потенціал як система адаптивностей особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. Т. 1. Вип. 2. С. 74–81.
5. Охріменко І.М. Особливості адаптації правоохоронців до виконання службових обов'язків в умовах воєнного стану. *Полтавські дні громадського здоров'я* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 27 травня 2022 р. Полтава, 2022. С. 30–33.
6. Пенькова Н., Шевченко В. Проблеми соціально-психологічної адаптації курсантів Національної гвардії України до навчання. *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. Вип. 24. С. 112–120.
7. Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України : методичний посібник / О.С. Колесніченко та ін. ; за заг. ред. проф. І.І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 388 с.
8. Сафін О., Кузьменко Ю. Особливі умови життєдіяльності та адаптаційний потенціал особистості: психологічний аспект. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Психологічні науки»*. 2016. № 1(3). С. 195–209.
9. Старинська Н.В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості. *Психологія: реальність і перспективи*. 2017. Вип. 8. С. 259–263.
10. Шевченко С.В., Горліченко М.Г., Буренкова К.В. Адаптація курсантів до навчання в умовах воєнного часу. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2022. № 4(44). С. 141–149.